

Återvunna massor sparar naturgrus

Om fyra år ska det deponerade avfallet i Sverige ha minskat med minst 50 procent, räknat från 1994 års nivå. För att uppnå det målet kommer det att bli nödvändigt att återanvända schaktmassor i betydligt högre grad än idag.

Det är också tvunget för att minska uttaget av naturgrus och trygga vår vattenförsörjning.

av **EVA SAHLSTRÖM**

publicerad i **Leveranstidningen Entreprenad** i augusti 2001

Under hösten ska regeringens miljöproposition antas. Vad den kommer att innebära kan man få en inblick i redan nu, genom att studera Miljömålskommitténs slutbetänkande Framtidens miljö – allas vårt ansvar. I Miljömålskommittén har representanter för alla riksdagspartierna deltagit, och 20 centrala myndigheter och alla länsstyrelser har lämnat synpunkter till betänkandet.

Enligt detta betänkande kostar miljöförstöringen oss långt över 20 miljarder kronor om året. För att råda bot på miljöförstöringen har riksdagen beslutat om 15 miljökvalitetsmål som vi ska sträva efter att uppnå och Miljömålskommittén sätter upp etappmål för hur vi ska klara detta. Två av miljökvalitetsmålen berör entreprenörer direkt: målet Grundvatten av god kvalitet och målet God bebyggd miljö.

Grundvatten

Grusåsar fyller en viktig funktion för grundvattnet. För att inte äventyra vattenförsörjningen kan vi därför inte ta ut hur mycket naturgrus som helst.

–Vattenförsörjningen har inte vägt tillräckligt tungt som argument tidigare, säger Karin Grånäs, på SGU, Sveriges Geologiska Undersökning, den myndighet som av Miljömålskommittén föreslås få ansvar för grundvattnet och för att utveckla frivilliga överenskommelser om naturgrus.

–Täkterna är på en del håll redan för stora. Det innebär risker för att grundvattnet förorenas. Dessutom krävs det en viss tjocklek på gruset för att filtrera ytvatten till grundvatten.

För att kunna minska uttaget av naturgrus behöver vi hitta ersättningar för det.

–I princip kan man använda krossat berg till allt det man idag använder naturgrus till, säger Karin Grånäs.

Men det är en kostnadsfråga. Naturgruset är naturligt sorterat och avrundat. Avrundat grus behövs till exempelvis betong och rörgravsgrus, och det är dyrt att göra avrundningen på bergkross. Än så länge har vi dessutom inte tekniken och kunskapen att göra det till samma kvalitet som naturens färdiga grus.

God bebyggd miljö

För att uppnå miljömålet God bebyggd miljö handlar det bland annat om att utforma byggnader och anläggningar på ett sätt som främjar en långsiktigt god hushållning av mark, vatten och andra resurser.

Det innebär att minska användningen av naturgrus och att minska mängden avfall, bland annat schaktmassor. Miljömålskommittén föreslår som etappmål att uttaget av naturgrus ska vara högst 12 miljoner ton/år 2010 och bara 3 miljoner ton/år 2020.

Andelen rent återanvänt material ska utgöra minst 10 procent 2010 och 2020 utgöra en ännu större andel.

Deponerat avfall vill Miljömålskommittén minska med minst 50 procent till 2005 räk-

nat från 1994 års nivå. Då räknas den totala mängden avfall exklusive gruvavfall.

Nödvändig återvinning

Förutsättningen för att uppnå dessa mål är att återvinning av massor kommer igång i större skala. I en rapport från länsstyrelsen i Stockholm om masshantering i länet anges återvinningen av material från anläggningsarbeten i Sverige till 15–20 procent. Återvinningen i Sverige är jämfört med andra länder liten. 1996 återvann man cirka 70 procent av allt bygg- och rivningsmaterial, vägmaterial inkluderat, i Holland. Samma år låg siffran på endast 4 procent för Sverige.

Siffrorna om hur mycket massor som finns är dock oklara. Enligt Carl-Philip Jönsson, länsexpert på länsstyrelsen i Kronobergs län, har en del massor tidigare försvunnit i statistiken, men i framtiden kommer man att ha bättre kläm på mängderna.

I Kronobergs län har förbrukningen av naturgrus halverats på åtta år och man ligger cirka fem år före tidtabellen i länets grushushållningsplan som togs fram i början av 90-talet.

Idag utgörs 37 procent av ballastproduktionen av naturgrus, medan man 1992 låg på 67 procent. Den stora minskningen av naturgrusförbrukningen hänger dels samman med att antalet berg- och moräntäkter har ökat i Kronoberg, men också på att återvinning av schaktmassor har ökat.

På senare tid har det också kommit in ett antal ansökningar till länsstyrelsen om seriös hantering av återvinning.

Grusinventeringar

I Västerbottens län har man ingen grushushållningsplan, men man har gjort en grusinventering för hela länet. Några av kommunerna har också gjort egna inventeringar, som Vännäs och Robertsfors, och en del återvinningsstationer är på gång, i Skellefteå och Umeå.

Man har dessutom inventerat det material som ligger upplagt längs med älvregleringarna. Därifrån kan man nu plocka massor med ett enklare tillståndsförfarande. Problemet är bara att det bästa materialet ligger långt in i inlandet och det är oftast vid kusten det behövs. De långa transportererna gör återvinning av massorna olönsamt. I en del fall kan man återvinna gruvavfall, så länge det inte ligger i kontakt med arsenik eller håller för dålig kvalitet.

–Björkdalsgruvan har bra material, den ligger tre mil från kusten, säger Eva Mikaelsson, täkthandläggare på Västerbottens länsstyrelse.

Björkdalsgruvan skulle kunna försörja hela Västerbotten om det inte var för de långa transportavstånden.

I år är första året som naturgrus utgör mindre än hälften av länets ballastmaterial. För några år sedan stod naturgrus för 75–80 procent.

Brist på naturgrus

I Stockholms län räknar man med att det är brist på naturgrus i länet inom 5–15 år. Samtidigt ökar behovet av massor genom stora utbyggnader av infrastrukturen och stora mängder kommer att behövas som täckningsmaterial vid ett tiotal avfallsanläggningar.

1999 var 40 procent av det ballastmaterial som användes i Stockholms län naturgrus. Bergkross från anläggningsarbeten utgjorde 37 procent och bergkross från bergtäkter 23 procent.

En enkät till länets kommuner visar att de flesta har insett att det här är en viktig fråga och man har någon form av riktlinjer för verksamheten.

Lönsam återvinning

Inventeringar och miljöpolicies verkar det finnas ganska gott om landet över, men återvinningen behöver uppmuntras mer. Rapporten om masshantering i Stockholms län trycker på vikten av att kommuner, Vägverket och andra beställare i sina upphandlingar kräver att återvunnet material används.

Entreprenörer är ju redan i många andra sammanhang goda miljöarbetare och att satsa på att använda återvunnet material ser ut att kunna bli ett konkurrensmedel framöver.

Deponiskatten som infördes förra året har ökat lönsamheten i att återvinna eftersom det nu kostar att lägga massorna på tippen. Men det behövs också en marknad för återvunna schaktmassor. Karin Grånäs tycker att det kvittar om den drivs i kommunal eller privat regi, men pekar på att marknaden behöver vara lokal för att man ska slipa långa och dyra transporter.

Eva Mikaelsson hade tankar på att sätta igång någon form av databas i Västerbotten, men nu finns ju Massainfo, som Entreprenad skrivit om i nr 14 1998 och nr 5 2001, på Internet som hon tycker är tillräcklig.

Massor på Internet

Det finns ytterligare en databas på nätet, Bygg Igen, för handel med begagnat byggmaterial. Bygg Igen har två delar, en detaljerad databas för konsumenter och en databas för professionella, Bygg Igen Gross. Här kan man också handla med massor, på samma sätt som på Massainfo.

Både Jörgen Borevius på Massainfo och Anders Thustrup på Bygg Igen har samma erfarenhet: alla är mycket positiva när de hör talas om databaserna, men det går trögt att få folk att komma till skott och lägga in annonser.

Jörgen Borevius skulle också vilja se mer konkret handling från myndigheter och kommuner.

–Man kan inte trola ner antalet deponier, eller grustäkter, säger han.

För att uppnå miljökvalitetsmålen tror han att databassystem som Massainfo är helt nödvändigt. Databasen kan man också anpassa till annat man vill ha, till exempel för att enkelt och snabbt ta fram statistik.

Bygg Igen har marknadsfört sig med direktreklam, men det tycker inte Anders Thustrup har haft så stor effekt. Under augusti och september provar man därför istället att lansera en kampanj tillsammans med Byggfakta.

–Vi gör ett direktutskick till alla som river, rotar, bygger om eller har fått en anläggningsentreprenad. Utskicket följer vi upp med ett telefonsamtal.

Man kommer också att mer aktivt hjälpa abonnenterna att mata in uppgifter i databasen.

Frivilliga överenskommelser

För att uppnå målen om minskat naturgrusuttag och ökad återvinning av massor tror Miljömålskommittén på frivilliga överenskommelser mellan berörda intressenter och sektorsmyndigheter. Kommittén föreslår att SGU får ansvaret för att utveckla dessa överenskommelser.

Som det ser ut nu kan det kännas som om det är mycket prat om mål och mindre konkret handling, men när miljöpropositionen väl är tagen och ansvarsfördelningen är tydligare kanske det blir mer fart på återvinnandet.

Som entreprenör kan man nog i alla fall räkna med att återvunna schaktmassor kommer att finnas med som krav i upphandlingar i framtiden.

Bildtext:

1. Naturgruset är naturligt sorterat och avrundat och lämpar sig väl för till exempel betonggrus och rörgravsgrus. Men tar vi ut för mycket naturgrus kan vi få problem med vattenförsörjningen.